

DUES LLETRES DE L'ADG SOBRE ELS MSS. DEL LLIBRE DELS ÀNGELS I DE LA VIDA DE JESUCRIST EIXIMENISIANS, I D'ALTRES ELEMENTS BIBLIOGRÀFICS DESAPAREGUTS DE LA BIBLIOTECA DIOCESANA DEL SEMINARI DE GIRONA DURANT EL FRANQUISME

JAUME DE PUIG I OLIVER

Institut d'Estudis Catalans

Resum

Es publiquen dues lletres, probablement de l'any 1963, conservades a l'ADG, que documenten les gestions fetes pel bisbe i pels responsables de la Biblioteca del Seminari de Girona per a esbrinar la desaparició després de la guerra dels exemplars del *Llibre dels Àngels* i de la *Vida de Jesucrist*, llibres VIII-IX d'aquesta biblioteca.

Paraules clau

Francesc Eiximenis, manuscrits del *Llibre dels Àngels* i de la *Vida de Jesucrist*, llibres VIII-IX, Biblioteca del Seminari de Girona, inventari i furt de manuscrits.

Abstract

Two letters are published, probably from 1963, located at the ADG, that document the arrangements made by the Bishop and by the responsables of the Seminary of Girona's library, to find out about the disappearance after the spanish civil war of the copies of Book of Angels and of Life of Jesuschrist, books VIII-IX, from the called library.

Keywords

Francesc Eiximenis, manuscripts of the Book of Angels and Life of Jesuschrist, Books VIII-IX, Seminary of Girona's library, inventory and robbery of manuscripts.

Recentment vam haver de fer memòria de la desaparició de dos manuscrits eiximenisians que es conservaven a la Biblioteca del Seminari de Girona: eren sengles exemplars del *Llibre dels Àngels* i de la *Vida de Jesucrist*,

llibres VIII-IX. Tant Massó i Torrents a principis del segle XX¹ com el P. Martí de Barcelona, just abans dels anys trenta d'aquell segle² els havien vist i catalogat pacíficament.³

Aquells manuscrits eren al Seminari de Girona el juliol del 1936. Quan Rubió i Balaguer i Pere Bohigas es van desplaçar a la ciutat dels quatre rius per a fer-se càrrec dels fons arxivístics i bibliogràfics eclesiàstics i salvar-los de qui sap quins perills, no hi van haver de lamentar desgràcies. Els fons arxivístics eclesiàstics foren traslladats a Can Falló, dins el complex del palau episcopal, i els fons de manuscrits, prèvia concentració al palau episcopal, foren incorporats purament i simple a la Biblioteca de Girona. El 1937 Pere Bohigas acabà el seu *Inventari dels manuscrits procedents d'incautacions que formen part de la Biblioteca de Girona*, del qual hi ha còpia a l'ACG. En aquest inventari el manuscrit del *Llibre dels Àngels* d'Eiximenis procedent del Seminari obté el número 178 i el de la *Vida de Jesucrist* el número 179, i tots dos venen després de la llista de manuscrits de la Catedral i de Sant Feliu, que també foren incorporats a la Biblioteca de Girona.⁴ De manera que durant la guerra els dos manuscrits eiximenisians del Seminari van ésser custodiats en aquella biblioteca, sense que es detectés cap mena de conflicte, a part de la incautació i trasllat posterior.

Acabem de dir que a l'ACG hi ha còpia de l'inventari que l'any 1937 Pere Bohigas va fer dels fons incautats. És lògic de suposar que aquell inventari acompanyés els fons bibliogràfics de la Catedral, de Sant Feliu i del Seminari

¹ Cf. Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Les obres de fra Francesch Eximeniç (1340?-1409?) Essai d'una bibliografia*, dins «Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans», III (1910), 622 i 665. Reeditat dins «Estudis sobre Francesc Eiximenis I. Studia Bibliographica. Emili Grahit, Jaume Massó i Torrents, Fr. Atanasio López, Josep Sanchis Sivera, P. Martí de Barcelona, Jacques Monfrin i David J. Viera», Girona, Col·legi Universitari de Girona – Diputació de Girona, 1991, 84.

² Cf. fra MARTÍ DE BARCELONA, *Fra Francesc Eximenis, O.M. (1340?-1409?). La seva vida. Els seus escrits. La seva personalitat literària*, dins «Estudis Franciscans», XL (1928), 465 i 474.

³ Cf. Jaume DE PUIG I OLIVER, Josep PERARNAU I ESPELT, Gemma AVENOZA, Lourdes SORIANO, Carme CLAUSELL I NÁCHER, Pilar GISPERT-SAÜCH, David GUIXERAS, Eva IZQUERDO MOLINAS, Sadurní MARTÍ, Xavier RENEDO, Raquel ROJAS FERNÁNDEZ, *Catàleg dels manuscrits de les obres de Francesc Eiximenis, OFM, conservats en biblioteques públiques. Volum I: Descripció dels manuscrits*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans-Facultat de Teologia de Catalunya, 2012, 8.

⁴ Val la pena de remarcar que en el catàleg de Bohigas també s'hi recull l'exemplar manuscrit del *Llibre dels Àngels* de l'ACG, ms. 55, al qual Bohigas donà la signatura «I-IV-9». El *Llibre dels Àngels* del Seminari, ms. 178 de la seva llista, fou assenyalat per Bohigas amb la signatura «VI-I-11». No hi ha, doncs, confusió possible entre els dos manuscrits.

en el seu trajecte cap a la Biblioteca de Girona. De fet, els ms. incautats no van ésser afegits al vell catàleg de fons provinents de la desamortització, que és la base històrica de la biblioteca gironina, ni per ara no consta que fossin fixats altrament. Atiat, ben segur, per la manca de temps, Pere Bohigas va portar tot aquell material preciós i el va sistematitzar a la Biblioteca de Girona d'una manera molt pràctica. A la secretaria del Capítol de la Catedral, Bohigas hi va trobar el catàleg de manuscrits i incunables que en els anys 30 havia redactat el canonge dr. Josep Morera i Sabaté. A aquest catàleg, escrit amb una lletra pulcra, d'una cal·ligrafia envejable, hi va afegir la llista que ell mateix acabava de confegir a corre-cuita dels ms. de Sant Feliu i del Seminari (d'aquest darrer establiment només els més antics i els d'un contingut més interessant, segons les idees de l'època). Aquest catàleg, amb les seves dues parts ben diferenciades, és el mateix que fou utilitzat l'any 1939, quan els fons eclesiàstics foren retornats als seus propietaris, i això explica la presència a l'ACG de l'*Inventari* de Pere Bohigas, afegit al catàleg de Morera. I és que segurament no hi va haver cap més catàleg, ni inventari, ni fitxa dels manuscrits incautats que el que va fer Bohigas a cremadent i, així, també fou la base de l'operació de desincautació. Seguint un instint ancestral, en comptes d'estripar-lo a causa dels mals records que podia avivar aquell *Inventari*, els canonges el van guardar acuradament i ara forma part del catàleg de manuscrits de l'ACG. Cal pensar que aquest paper de circumstàncies de Pere Bohigas farà temporada llarga en el dit arxiu, almenys fins a una data certament més apropada a la del dia del judici final que no pas el sant dia que és avui.

És important de remarcar que el 1939 cap autoritat eclesiàstica no va reclamar ni un sol manuscrit desaparegut.⁵ Més aviat cal pensar que l'ambient de *restauració* imperant entre els eclesiàstics a causa del resultat de la guerra civil va servir perquè fessin cap a les institucions eclesiàstiques determinats elements culturals (creus, imatges, calzes, etc.), i manuscrits i llibres antics de procedència incerta, arrabassats de qualsevol manera per revolucionaris en llocs públics i privats, dels quals no hi havia inventaris, ni fitxes, ni fotografies, ni, diguem-ho clar, gran interès per part d'alguns de

⁵ Cf. "Sacrificios, ruinas y despojos de la iglesia gerundense durante el dominio marxista 1936-1939", dins *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona*, noviembre de 1942, número extraordinario, 45 p., on són esmentats els arxius parroquials destruïts i més o menys devastats, sense cap més al·lusió a unitats o elements bibliogràfics perduts.

llurs propietaris no eclesiàstics per a recuperar-los després del 1939. Aquests elements es van acumular als magatzems del *Servicio Nacional de Recuperación*, i els qui no eren reclamats amb títols convincents, o almenys amb indicis suficients de possessió des d'abans de la guerra, al capdavant foren repartits a la bona de Déu, intentant de compensar un calze introbable per un altre que ningú no reclamava, un encenser per una naveta o unes canelles per una campaneta, com vam tenir ocasió de copsar a la menuda en diverses sagristies del bisbat gironí, quan érem petits i fèiem d'escolà. D'altra banda, les col·leccions de llibres i manuscrits de titularitat eclesiàstica es van veure afectades negativament per la manca habitual d'inventaris fets amb calma i amb sentit de la completesa, i així alguns lligalls arxivístics, i ja no diguem alguns volums literaris, es van poder trastocar amb facilitat.

Fou sens dubte per aquest camí que van arribar a la catedral de Girona un missal i dos volums de Nicolau de Lira, dels quals caldrà parlar aviat. Sense avançar esdeveniments, tot el que és acabat de dir constitueix el marc d'un fet clar: els dos ms. eiximenisians de la Biblioteca del Seminari no van desaparèixer durant la guerra civil.

En el lloc suara esmentat va quedar dit que «ningú no sabia dar raó ni tan sols des de quan els manuscrits d'Eiximenis es trobaven a faltar a la biblioteca del Seminari».⁶ Avui es publiquen dues lletres que aclareixen, fins a un cert punt, aquest problema.

Les lletres pertanyen a l'ADG, exactament a la secció administrativa del dit arxiu, ric en altres documents que permeten projectar molta llum sobre les peripècies del patrimoni documental eclesiàstic durant els temps convulsos de la guerra i de la primera postguerra. Ambdues lletres són del 1963 i tenen com a fil conductor la personalitat de Josep Maria Marquès, arxiver i historiador, home vehement i de tan poques conveniències com eficaç i gegantí en capacitat de treball.

Devers el 1960, J. Janini es presentà al Seminari de Girona per tal de dreçar l'inventari dels manuscrits litúrgics de l'església gironina de Sant Feliu. Allí hi trobà un estudiant de teologia que feia d'auxiliar de biblioteca, Josep M. Marquès, i es va adonar de seguida que de la feina que havia de fer se'n podia estalviar una gran part si aprofitava la col·laboració de Marquès. Fou així com al cap de dos anys aparegué el primer inventari imprès dels

⁶ Cf. supra, nota 3.

manuscrits de Sant Feliu a nom dels dos eclesiàstics.⁷ Aquella avinentesa posà Marquès sobre la pista de la peripècia dels ms. de Sant Feliu, que havien estat incorporats a la Biblioteca del Seminari després de la guerra, llevat de tres, que per ordre del mateix bisbe aleshores eren exhibits al Museu Diocesà, acabat d'organitzar després de la guerra -i avui encara són, entre els fons del museu diocesà, al Museu d'Art de Girona-, i d'un altre que faltava quan Janini i Marquès van fer l'inventari. Aquest darrer manuscrit era un missal del segle XV que figurava en el fitxer de ms. de Sant Feliu fet pel dr. Carles de Bolós, bibliotecari del Seminari, excel·lent sacerdot i periodista, afectat els darrers anys de la seva vida per una sordesa que, lluny de privarlo de la relació social, li encenia la vista i la intel·ligència. Seguint les fitxes de Bolós, Marquès va saber que el missal havia estat traslladat a Montserrat l'any 1958 amb motiu d'una exposició de ms. litúrgics catalans des del s. IX al XVI.⁸ En ésser clausurada l'exposició, el ms. fou retornat amb altres ms. dels fons de la Catedral i allà es va quedar. Identificat per Marquès, fou inclòs en el catàleg de Janini.

Mentre escorcollava el fons de manuscrits de la Catedral cercant-hi el missal de Sant Feliu, Marquès hi descobrí un volum del *Llibre dels Àngels* d'Eiximenis, que ni Massó ni el P. Martí de Barcelona no havien esmentat en llurs catàlegs de ms. eiximenisians. Ràpid com el vent, de seguida va fer la deducció que aquell ms. era el que havien descrit Massó i Martí i que aleshores faltava al fons de la Biblioteca del Seminari. I aquest és l'origen de la lletra que el març del 1963 va escriure al bisbe, on demanava la restitució dels dos manuscrits a la biblioteca. Es publica sencera en l'apèndix I.

La lletra va fer el seu forat, perquè Josep M. Marquès era un estudiant de capellà que exercia funcions de fàmul o familiar directe del bisbe. El fet és que aquest hi prengué cartes, i això explica la segona carta que avui es publica. No és pertinent ara conjecturar el que va passar entre el bisbe, el Capítol de la Catedral i el Seminari. El fet és que per ordre del bisbe es van practicar indagacions.

Quan Marquès va escriure la seva lletra, era bibliotecari del Seminari el dr. Vicenç Maria Capdevila i Muntaner, home dotat d'un sentit extremat del

⁷ José JANINI y José M. MARQUÉS, "Manuscritos de la colegiata de San Félix de Gerona", dins *Hispania Sacra*, XV, 1962, 401-437.

⁸ Cf. *Librorum liturgicorum Cathalauniae s. IX ad XVI in Bibliotheca Abbatiae Montiserrati exhibitio*, Montserrat, 1958, 15 p.

rigor metodològic i científic. Requerit verbalment o literària pel bisbe, va fer les seves recerques amb un mètode exemplar. Va constatar que el ms. del *Llibre dels Àngels* d'Eximenis de la Catedral no figurava als catàlegs de Massó ni del P. Martí de Barcelona. També constatava que l'exemplar del Seminari de Girona que havien descrit Massó i Martí tenia mesures i un nombre de folis diferents del ms. de l'ACG. Per tant, descobria un error en la identificació que Marquès havia fet de l'exemplar manuscrit del *Llibre dels Àngels* de l'ACG, i en conseqüència responia al bisbe que la Biblioteca del Seminari no tenia cap pretensió sobre el ms. del *Llibre dels Àngels* de la Catedral. Per altra banda, demostrava tenir coneixement de l'*Inventari* de Bohigas i del número 178 que hi obtenia el ms. del *Llibre dels Àngels* del Seminari.

I aleshores, com qui no diu res, plantejava el problema de dues altres obres també desaparegudes de la Biblioteca del Seminari: la *Postil·la* de Nicolau de Lira i la *Vida de Jesucrist* d'Eiximenis, «salvats de la guerra, extraviats en la postguerra». De la *Vida de Jesucrist* no n'hi ha fins ara cap notícia, com del *Llibre dels Àngels*, mentre que els dos volums de la *Postil·la* de Nicolau de Lira avui són incorporats al fons de manuscrits de l'ACG. La dada és interessant, perquè, deixant de banda que Capdevila sembla ignorar que els dos volums de Nicolau de Lira eren a la Catedral, implica que hi ha hagut moviments no documentats de manuscrits d'una dependència eclesiàstica a una altra. Naturalment, tampoc no està documentat perquè la *Postil·la* no s'ha mogut de Girona, i en canvi el *Llibre dels Àngels* i la *Vida de Jesucrist* del Seminari s'han internat totalment en la nit i en la boira.

Les dues lletres, doncs, informen que el 1963 hom havia constatat la desaparició dels dos ms. d'Eiximenis, i que el responsable de la Biblioteca del Seminari tenia la convicció que s'havien volatilitzat de manera irregular. La lletra de Capdevila es publica en l'apèndix II.

Al bisbe destinatari de les dues lletres se li ofería un panorama estimulante. La lletra de Capdevila aclaria que el ms. del *Llibre del Àngels* de l'ACG no era el manuscrit perdut de la Biblioteca del Seminari; d'altra banda, quedava clar que els ms. eiximenisians del *Llibre dels Àngels* i de la *Vida de Jesucrist* del Seminari havien desaparegut en un moment de la postguerra. La lletra de Marquès, en canvi, li plantejava el problema que ha romàs obert fins ara: el 1958 hi havia hagut moviment de manuscrits amb motiu de l'exposició de manuscrits litúrgics a Montserrat i, durant el retorn, un trasllat precipitat d'un manuscrit de Sant Feliu d'una dependència eclesiàstica –el Seminari– a una altra –la Catedral. Si la irregularitat fou conscientment perpetrada per algú que esperava lucrar-se amb tràfics inconfessables, aleshores cal situar

raonablement entre 1958 i 1960 la desaparició dels manuscrits eiximenisians de la Biblioteca del Seminari. També és probable que emigrés en aquestes dates del Seminari a la Catedral la *Postil·la* de Nicolau de Lira. Altres fons provinents del monestir de Sant Feliu de Guíxols –dos cartorals–, guardats a l'Arxiu Diocesà, també van fer cap a l'ACG, sense que hi hagi documentació *ad hoc*, ni que sigui de la simple entrada d'aquests elements al dit arxiu de la Catedral. Els darrers anys els dos cartorals santfeliuencs han estat reincorporats a l'ADG, per la sol·licitud de Joan Naspleda, arxiver, a la secció de monacals.

També devia desaparèixer en aquells moments un manuscrit grec del segle XVI del Περί ψυχής d'Aristòtil, vist per nosaltres quan iniciàvem els estudis de grec (1958-1959), que ens cridava l'atenció per la particularitat de la grafia manuscrita, tan diferent de l'alfabet imprès, i per això ens ha quedat gravat a la memòria. D'aquest ms. no se n'ha sentit dir mai res, ni tan sols que existia.

Convidem el lector a llegir amb sagacitat les dues lletres que publiquem. Són un producte típic de la literatura eclesiàstica: prudent, cautelosa, aparentment anodina. Però per sota de les paraules respectuoses s'hi ha de saber llegir la preocupació per la descoberta d'un possible robatori de manuscrits i la convicció que aquest robatori hauria pogut ésser perpetrat per algun eclesiàstic que tenia accés tant a les dependències del Seminari com a les de la Catedral. El que això comportava d'escàndol i d'irregularitat en el món clerical, i de fracàs, si no de prevaricació, en la gestió d'un establiment bibliotecari eclesiàstic, va quedar plantejat, sense que després s'hagi pogut aclarir.

Se sap qui fou el responsable del trasllat dels dos cartorals santfeliuencs de l'ADG a l'ACG. Abans que aquest morís, Mn. Joan Busquets va preguntar-li directament si sabia res dels dos ms. eiximenisians desapareguts del Seminari, amb resultat negatiu.

Molts dels comportaments humans que les lleis civils consideren delictius i castiguen amb una pena adequada a la gravetat dels fets, dins l'Església obtenen la consideració moral i religiosa primordial de pecat. L'eclesiàstic que comet un acte d'aquesta naturalesa es troba contraposat d'antuvi amb la llei divina i confrontat amb una sanció ultraterrenal. Accentuant el pes d'una responsabilitat que es ventilarà en un tribunal que no és d'aquest món, l'Església ha tingut menys sensibilitat per a dur davant tribunals civils els comportaments delictius dels seus membres, en el cas d'ésser descoberts. D'altra banda, a partir de les reformes liberals de l'estat i

de la desamortització, els mateixos tribunals eclesiàstics van veure reduït el seu camp d'acció d'una manera dràstica. I això, que ha afectat darrerament l'Església en qüestions d'abusos sexuals i de corrupció, també ha afectat negativament la gestió del patrimoni eclesiàstic, com tothom ha pogut constatar reiteradament. De manera silenciosa han estat posats a la venda béns eclesiàstics patrimonials amb una impunitat total, i només en algun cas clamorós hom ha estat a temps d'evitar l'alienació.

Això queda dit sense voler posar llenya a cap foc, com unes simples deduccions de fets verificats, lamentables en ells mateixos i, assenyalamment, empobridors del comú.

APÈNDIX I

SEMINARIO CONCILIAR | GERONA | BIBLIOTECA

[*En la còpia de la lletra, escrit en llapis:*] 21 març [1963?]

Excmo. y Rvdmo. Sr. Dr. D. José Cartaña e Inglés | [*ratllat a llapis*] Ciudad [*en l'original de la lletra, mà de Josep Mª Marquès i en llapis*] Obispo de Gerona . | Excmo. y Rvdmo. Sr.:

En la sección de manuscritos de la Biblioteca del Seminario conciliar faltan dos importantes códices, que han sido objeto de estudios por parte de competentes especialistas. Son los siguientes:

«LLIBRE DELS ÀNGELS» Si bien actualmente no disponemos de la descripción de este manuscrito de Eiximenis, su propiedad por el Seminario de Gerona consta de tiempo inmemorial en los trabajos de los científicos que se han ocupado de la bibliografía eximeniana. En concreto, lo describió detalladamente el P. Martí de Barcelona, O. F. M. en la revista «Estudis Franciscans» en el año 1928. Aneja ofrecemos copia de un estudio del Dr. [*ratllat en llapis*] Santiago Sobrequés [*fi del ratllat*] [*interlineat a llapis per mà de Josep Mª Marquès*] Carreras y Artau publicado en 1946 en el que todavía se hace mención del meritado manuscrito del Seminario de Gerona (Anejo 1). Probablemente desapareció de nuestra Biblioteca [*ratllat en tinta*] durante [*fi d'interlineat*] [*interlineat en tinta per mà de Josep Mª Marquès*] a consecuencia de [*fi d'interlineat*] la guerra civil.

«MISSALE ECCLESIAE GERUNDENSIS». Procedente del fondo de San Félix de Gerona. Fué catalogado por BEER en «Handsschriftenschatze Spaniens» (Viena, 1894) y por [*interlineat*] el Sr. [*fi d'interlineat*] Bohigas durante la guerra civil. El Seminario lo poseyó hasta el verano de 1958, en que desapareció al volver de una exposición de manuscritos litúrgicos celebrada en el Monasterio de Montserrat. En anejos 2 y 3 acompañamos descripción del ms. redactada per el Dr. Carlos de Bolós obrante en nuestro catálogo y mención del mismo en la mencionada exposición.

Después de prolongada búsqueda han aparecido ambos manuscritos en el Archivo del Cabildo Catedral de Gerona.

Por la presente nos place comunicarlo a V. E. Rdma. suplicándole tenga a bien ordenar la devolución de dichas obras a la Biblioteca del Seminario.

Besa respetuosamente su A. P.

J. M. Marqués

ANEJO 1

LLIBRE DELS ANGELS.- Compuesto en 1392. Es un tratado de angelología popular, inspirado principalmente en las doctrinas del seudo Dionisio Areopagita. Ejerció gran influencia, como lo comprueba una profusión de manuscritos existentes en España (hay uno en el Seminario Conciliar de Gerona) y diversos centros europeos, además de haber promovido el culto de los angeles (*sic*). Hay también un gran número de ediciones catalanas, francesas, y una (Bruselas, 1518) en flamenco.

(Tomás CARRERAS y Artau. «Fray Francisco Eiximenis», en «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses» vol. 1 (1946) pág 276.)

Anejo 2

Biblioteca Seminarii Gerundensis. Autor ... Materia: Liturgia. Título: Missal Gerundense. Bibliografía: 1 vol. 33 cmts. 6 fol + 212 + 101. perg. cubiertas piel trabajada. Ricas miniaturas (s. XV). Observa.: nº 134. Fondo S. Félix. Hay la misa de S. Carlomagno. Coloc. Librería M' Estante 4.

Anejo 3

Missale secundum consuetudinem ecclesiae Gerundensis. Saec. XV, figuris decoratum. Gerundae, bibl. Seminarii, col. 134. Exhib. ff. 6vº et I: Kalendarium et prima pagina missalis ornata.

(Librorum liturgicorum Cathalauniae s. IX ad XVI in Bibliotheca Abbatiae Montisserrati exhibitio.- Montserrat, 1958, pág 12.)

APÈNDIX II

Excmo. y Rdmo. Sr. Dr. D. José Cartañá.
Obispo de Gerona

Excelentísimo y Reverendísimo Señor:

Pláceme poner en conocimiento de V. E. Rdma. que la Biblioteca del Seminario no tiene ninguna pretensión sobre el ejemplar manuscrito del «Libre dels Angels» de Eiximenis, del s. XV, de 6 + 139 ff. de 300 x 220 mm que se guarda en el Archivo de

la Catedral de Gerona, y del que no teníamos conocimiento por no haber encontrado mención de él en las relaciones de manuscritos de Eiximenis que pudimos consultar.

El ejemplar de la biblioteca del Seminario, también del s. XV, consta de 164 ff. de 274 x 218 mm. En 1936 o 1937 (en plena guerra civil) fue llevado junto con otros manuscritos del Seminario y de San Félix al local del Archivo de la Catedral (donde estaban los manuscritos de la Catedral). Allí en una catalogación conjunta recibió el número de orden 178. Este es el último dato cierto que poseemos. Ignoramos qué vicisitudes pasaría hasta su desaparición.

Otros dos manuscritos – también del Seminario – corrieron la misma suerte que nuestro «Llibre dels Angels», sin que conozcamos su paradero. Son una Postilla de Niclau de Lyda (*sic!*) en dos volúmenes, señalado con el número 176 de la mencionada catalogación, y una vida de Jesucristo de Eiximenis, | [*dalt de tot, escrit en llapis i a mà: 6 abril 1963?*] de 10 + 185 ff. de 275 x 205 mm., señalado con el número 179 de la catalogación.

No podemos menos de lamentar que estos manuscritos, salvados de la guerra, se hayan extraviado en la postguerra.

Besa respetuosamente su Anillo Pastoral

Vicente-María Capdevila, pbro.
Bibliotecario del Seminario.